

HE-HE-HE

Bacsó Enikő szólt, hogy nézzem meg. Meglepett, hogy szünetben odajött hozzám, és anélkül, hogy köszönt vagy bemutatkozott volna, azt mondta, menjek el, úgy tudja, érdekel az ilyesmi. Szombat este a Stúdióban, a Lacto nevű főtéri tejesbolt fölött, 11-én, este 7-től. Addig soha senki nem jött oda hozzám. Másfél év alatt, mióta az egyetemre jártam, egyetlen évfolyamtársammal nem beszélgettem három percnél többet, lányokkal meg még annyit sem. Fogalmam sem volt, honnan tudja, hogy érdekel az ilyesmi. Talán látta, hogy szünetekben vagy lyukasórákon olvasni szoktam. A következő szünetben én mentem oda hozzá, hogy részletekről érdeklődjem. Beszélgettünk. Ő cigarettázott, én nem. Azt kérdezte, miért jöttem mérnökre. Azt feleltem, eredetileg csillagász akartam lenni, de olyan szak nincs az egyetemen. Tetszett neki a válaszom. És te?, kérdeztem vissza. A mérnökképzés szocialista görbéjének csúcspontját vagyok hivatott magasabb szintre juttatni, mondta. Úgy emlékszem, egyik metszőfogába picit gyémánt volt beültetve. De lehet, hogy az ilyesmi akkor még nem volt divatban, és csak rizsszemnyi nyálcsepp ragyogott ott kitartóan. Egész lénye a statisztikai görbék érvényességi szakaszán kívülre esett. Cindy Blackmanhez, a világ egyik legjobb dzsesszdobosához hasonlított, bár őt csak sok-sok évvel később láttam egy Lenny Kravitz-videoklipben.

Enikő a Stúdió Színpad társulatában játszott, ott, ahol Dusa Ödön Ady-estjére sor került szombat este 7-től. A műsor lényegében a '77-es Adycentenáriumra készült, de a szokásos akadékoskodás miatt csak egy évvel később, '78-ban lehetett előadni, amikor már mindenki telítődött az Adyünnepségekkel, ráadásul arra az estére kapták a bemutató engedélyét, amikor a Kolozsvári Magyar Operában Simándy József vendégszerepelt a *Bánk bán*-ban, és természetesen egész Kolozsvár őt akarta látni.

Dusa Ödinek persze megvolt a maga varázsa. Többször is láttam a kolozsvári utcákon, sokáig azt hittem, Cselényi Béla bátyja, mert hasonlítottak egymásra. Cselényivel ritkábban lehetett az utcán találkozni, de a versei Keszthelyi papa *Igazságában* (ma Szabadság) olykor-olykor megjelenhettek, és a lapból kivágott, négybe tűrt fecniken terjedtek. Szócs meg Egyed verseit is szerettem, de az igazi költő Cselényi Béla volt, a megfoghatatlan, a falakon átlépő, a madárhangú. No de Dusa Ödönre visszatérve. Enikő arra is

célzott, hogy különleges estet fogok látni, nem szokványos versműsort. Minden szó félreérthető. A szó látszatok hizlalója. Mindenki szeretne a látszatok mögötti valósághoz jutni. Mert a valóság lüktet, örök, halhatatlan. Nem tudjuk, Adynak miként sikerült a közelébe jutnia. Talán nem a szavakkal szakította át a látszatok burkát. Ezeket Dehel Gábortól idézte Enikő. Ő rendezte Ödi műsorát, de nemcsak rendezte, hanem fel is lép benne. Hetek óta készülnek, folyton részek, nem tudni, mi fog ebből kisülni.

Bánk bán ide, Simándy oda, a Stúdió terme zsúfolásig megtelt. Egyszer csak elaludt a villany, és kiszáradva felment a függöny. A sötétben nem láthattuk, valójában felment-e, esetleg széthúzták, de a nyikorgással társulva az arcunkba csapódó hűvösség jelezte, megnyílt a színpad. Talán egy perc is eltelt, mire felkapcsolták a reflektorokat. A színpad közepén bordó kárpitú, nehéz karosszékben sötét öltönyös, fehér inges, nyakkendő alak ült, és disznófeje volt. Lába, karja néha megmoccan, mellkasa lassú ütemben le-feljár. Akkoriban még nem létezett 3d-s nyomtató, sem gyorsan száradó műanyagpaszta, nem volt könnyű a disznófejet megcsinálni. Valószínűleg Chelu Iván készítette. Vele Dusa máskor is dolgozott már. Chelu is csodabogárnak számított, egyszemélyű magántársulatával járta az országot, amolyan commedia dell'artés bábmutatványos, civil foglalkozására nézve tejkihordó. Dusa Ödi pedig szobafestő.

Megdöbentő látvány volt. Jutott időnk a bábésszkodásra, mert a színpadon semmi nem történt. A *Harc a Nagyúrral*, természetesen mindenki erre az Ady-versre gondolt. Én is elszávoltam magamban, tudtam kívülről nyolcadikos korom óta, amikor elolvastam az ötkötetes Adynkat (két kötet vers, három kötet próza, Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó, Bukarest, 1953. Vagy 1958).

Újfent percek teltek el. Amikor a közönség mozgolódni kezdett, bejött valaki. Ő volt Dusa Ödi. Hátulról, a nézőtéri ajtó felől tétován, bizonytalanul, a fal és a széksorok között ment a színpad elé, és meglehetősen idétlenül meghajolt a Disznófejű felé. Az intett neki, lépjen közelebb, fel a színpadra. Valahogy felmászott, annyira ügyetlenül, hogy arra gondoltam, még mindig részeg. A színpad sarkában megállt, félig a közönség felé, félig a Disznófejű felé fordulva. Elbizonytalanodtam, mert nem ismertem fel, meg is kérdeztem volna Enikőtől, ez most Dusa vagy Dehel, de Enikő egészen elől ült a vásárhelyi Színiről hazalátogató harmadéves barátjával. Később megtudhattam volna, de akkor már az efféle kérdéseket könnyű porként elfújta az est tomboló katarzisa.

A Disznófejű intésére a Színész ismét meghajolt, és elkezdte a verset szavalni. Félénken, alig hallhatóan. „Megöl a disznófejű Nagyúr”, szinte csak tátogott, a Disznófejűtől várva az engedélyt, mondhatja-e tovább. Az pedig bólogatott, sőt, türelmetlenül intett, gyerünk, gyerünk, ne játszd itt az ártatlant, ki vele, ami a szíveden, a szádon. A „sertés testét, az undokot” sornál ugyan megrándult az arca, a karfát markoló kezén is megfeszültek az inak, de az ösztökélő bólogatás nem szűnt meg. Később dühödten felpatant, és álljt intett, de akkor már a Színész teljesen belekrenkolta magát a szavalatba, nem lehetett leállítani. Már ő maga sem tudta megfékezni magát, eszementen habzott a szája. Talán a közönségből rákiáltott valaki, mások talán beletapsoltak, néhányan önkéntelenül feljajdultak. Végül a döbbenet mindenkit elnémított. Mert a Disznófejű, miközben a figyelmeztető ujjfelemelés erőteljes mozdulatától kissé hátrább lépett, cipősarkával beleakadt valamibe, és egyensúlyát veszítve, kapálózva visszahuppant a székébe. Annak ellenére, hogy úgy tűnt, megütötte a guta, örülten röhejes volt.

A Színészből kirobbant a nevetés. Nem, igazából nem robbant ki, mert egy darabig sikerült visszafognia. „Nem mehetek, nem mehetek”, itt tartott, amikor az elfojthatatlan nevetetnékje mégis kitört, és a mehetek-ből me-he-he-he lett, hosszan-hosszan, mert nem akarta hagyni, hogy a nevetés megakassza a szavalatát, tovább akarta mondani a verset, és ettől az iszonyú erőfeszítéstől még jobban és görcsösebben he-he-he-zett.

Közben a disznófejű is történt valami. Valószínűleg viaszból készült, és a melegtől megolvadva, kelesztett tészta módjára lassan folyni kezdett, tenyéryi foszlányokban málladozni, mint a gyorsított filmekben a bomló test, lávaszerűen bugyogva, forrongva, félelmetesen. Sokkoló volt a látvány, igazából mégis felemelő. A kiszámíthatatlanság botrányos diadala felszabadítóan hatott rám. A látszat mögött megbújó valóságot soha nem tudtam megfogalmazni, de hogy van a látszat és van a valóság, megint megerősödött bennem.

Váratlanul kialudt minden fény, a beálló sötétben döntések, lábdobogás, sziszegés, szitkozódás, végül valaki kinyitotta a terem ajtaját, ki lehetett menni. Nem emlékszem, hogy kimentünk volna. Mindenki ülve maradt. A nyitott ajtón becsorgó halvány fény, a fejeket súrolva, foltokban kenődött az üres színpadra. A felborult karosszék fölött por szitált. Az első sorban megpillantottam Enikőt, lassú mozdulatokkal smárolt a barátjával. Nem emlékszem, hogy az estéről beszéltünk-e a következő napokban. Őszintén szólva, arra sem emlékszem, hogy később egyszer is találkoztunk. Mintha évekig ültünk volna a sötétben. Teljes csend honolt.